Konstitucinės saviraiškos ir informacijos laisvės derinimas su teise į asmens duomenų apsaugą žurnalistų ir kitų viešosios informacijos rengėjų atstovų teisės gauti informaciją kontekste

EGLĖ BILEVIČIŪTĖ[1]

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Viešosios teisės institutas
El. paštas: eglek@mruni.eu

ALIONA GAIDAROVIČ

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Privatinės teisės institutas
El. paštas: algaidarovic@stud.mruni.eu

SALVIJA MULEVIČIENĖ[2]

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Privatinės teisės institutas
El. paštas: salvija@mruni.eu

SANTRAUKA. *Straipsnyje analizuojama, kaip suderinti konstitucinę saviraiškos ir informacijos laisvę su teise į asmens duomenų apsaugą, kai žurnalistai ir kiti viešosios informacijos rengėjai prašo duomenų iš valdžios institucijų. Praktikoje neretai kyla situacijų, kai valdžios institucijos, remdamosi Bendruoju duomenų apsaugos reglamentu, atsisako teikti informaciją, kurioje yra asmens duomenų, taip sudarydamos prielaidas galimai nepropor-*

[1] ORCID: 0000-0003-4142-3774.

[2] ORCID: 0000-0002-8426-3320.

cingai riboti teisę gauti informaciją ir silpninti žiniasklaidos, kaip demokratijos sergėtojos, funkcijos įgyvendinimą. Straipsnyje tiriama saviraiškos ir informacijos laisvės norminė aplinka Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje, apžvelgiama teismų praktika ir nagrinėjami galimi teisių gynimo būdai (kreipimasis į Seimo kontrolierių, Lietuvos administracinių ginčų komisiją, Regionų administracinį teismą), įvertinant jų trukmę ir praktinį veiksmingumą. Pagrindinė išvada – esamos gynybos priemonės ne visuomet užtikrina savalaikę ir veiksmingą žiniasklaidos atstovų teisės gauti informaciją apsaugą, todėl siūloma svarstyti šios teisės stiprinimą įgaliojimus nagrinėti skundus dėl informacijos neteikimo suteikiant žurnalistų etikos inspektoriui ir taip prisidėti prie labiau subalansuoto duomenų apsaugos ir saviraiškos laisvės derinimo modelio.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: saviraiškos laisvė, žurnalistų prieiga prie informacijos, asmens duomenų teikimo žiniasklaidai ribojimai, viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) teisių gynimo mechanizmai, Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, žurnalistų etikos inspektoriaus kompetencijos plėtimas.

ĮVADAS

Saviraiškos ir informacijos laisvė yra konstitucinė teisė, garantuojama Konstitucijos 25 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad „žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti“ ir kad neleidžiama kliudyti „ieškoti, gauti ar skleisti informaciją bei idėjas“. Taigi ši konstitucinė nuostata įtvirtina ne tik individualią asmens teisę į saviraišką, bet ir platesnį – visuomeninį – principą, kuriuo grindžiama atvira, skaidri ir atsakinga valdžios bei piliečių sąveika. Saviraiškos ir informacijos laisvė laikoma būtina demokratijos sąlyga, sudarančia galimybę piliečiams dalyvauti viešajame gyvenime. Vis dėlto saviraiškos ir informacijos laisvė nėra absoliuti ir turi būti derinama su kitomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis. Konstitucijos 25 straipsnio 1 dalyje kiekvienam žmogui garantuojama teisė turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti, o šio straipsnio 3 dalyje nustatyti šios laisvės ribojimo pagrindai: „Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.“ Taip užtikrinama Konstitucijoje įtvirtinta bendra taisyklė, kad kiekvienas, kuris naudojasi savo teisėmis, privalo laikytis įstatymais nustatytų apribojimų, nepiktnaudžiauti laisvėmis, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Teisėtus teisės į informaciją ir saviraiškos laisvės ribojimus lemia šių teisių santykis su kitomis teisinėmis vertybėmis, pabrėžiančiomis visų asmenų teises, laisves ir būtinuosius visuomenės poreikius.

Praktikoje nemažai sunkumų kyla derinant saviraiškos ir informacijos laisvę su teise į asmens duomenų apsaugą, ypač kai kalbama apie žurnalistų ir kitų viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų – žiniasklaidos atstovų, galimybes gauti informaciją iš valdžios institucijų. Dažniausiai kliūčių kyla tuomet, kai prašoma informacija susijusi su asmens duomenimis, o tai

kelia klausimą dėl tinkamo dviejų fundamentalių teisių – teisės į informaciją ir teisės į asmens duomenų apsaugą – santykio užtikrinimo. Problema dėl informacijos, kurioje yra asmens duomenų, neteikimo žiniasklaidos atstovams tapo ypač ryški įsigaliojus Bendrajam duomenų apsaugos reglamentui[3] (toliau taip pat – BDAR). Šios problemos aktualumas pabrėžtas ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos kartu su Mykolo Romerio universiteto mokslininkais vykdytame projekte[4], kurio analitinėmis įžvalgomis remiamasi ir šiame straipsnyje. Šio projekto metu parengtoje publikacijoje, be kita ko, akcentuojama, jog iššūkiai, su kuriais susidūrė teisę į saviraišką siekiantys įgyvendinti asmenys, ypač žiniasklaida, pasirodė esantys tokios svarbos, kad kartais visuomenėje kyla klausimas, ar teisė į saviraišką apskritai nėra ribojama[5].

Apie rėmimąsi BDAR kaip pretekstu neteikti informacijos taip pat plačiai rašoma studijoje, kurioje nagrinėjamas žurnalistų prieigos prie informacijos mechanizmų efektyvumas Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje[6].

Atitinkamai šio tyrimo tikslas yra išanalizuoti ir įvertinti, kaip suderinti saviraiškos laisvę ir teisę į asmens duomenų apsaugą, kad būtų užtikrinta konstitucinė žmogaus teisių garantija – žurnalistų ir kitų viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų teisė gauti informaciją iš valdžios institucijų.

Siekiant šio tikslo išsikelti tokie uždaviniai: pirma, atskleisti teisės gauti informaciją, kaip esminės saviraiškos ir informacijos laisvės, svarbą ir ištirti jos derinimo su teise į asmens duomenų apsaugą pagrindus; antra, ištirti žurnalistų ir kitų viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų teisės gauti informaciją iš valdžios institucijų įgyvendinimo ir gynimo mechanizmą ir pateikti pasiūlymų dėl jo tobulinimo.

Mokslinių tyrimų apžvalga. Saviraiškos ir informacijos laisvės ir teisės į asmens duomenų apsaugą balanso paieškos yra mokslininkų ir teisės praktikų dažnai sprendžiamas klausimas. Pavyzdžiui, Toby Mendel teigia, kad privatumo ir saviraiškos laisvės pusiausvyra priklauso nuo to, ko reikalauja viešasis interesas. Pagal konstitucines ir tarptautines garantijas būtina, kad saviraiškos laisvės apribojimai, net ir privatumo labui, atitiktų aukštus

[3] 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas), *EUR-Lex*, žiūrėta 2025 m. spalio 10 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:32016R0679.

[4] „Įtampos tarp asmens duomenų apsaugos ir žodžio bei informacijos laisvės pašalinimas“ (angl. *Connecting not Conflicting: removing the tension between personal data protection and freedom of expression and information, ConCon*), projekto Nr. REC-RDAT-TRAI-AG-2020. Projektas „ConCon“ iš dalies finansuojamas pagal Europos Sąjungos teisių, lygybės ir pilietiškumo programą (2014–2020). Plačiau: MRU, žiūrėta 2025 m. spalio 5 d., https://www.mruni.eu/concon-itampos-tarp-asmens-duomenu-apsaugos-ir-zodzio-bei-informacijos-laisves-pasalinimas-angl-connecting-not-conflicting-removing-the-tension-between-personal-data-protection-and-freedom-of-exp/.

[5] Eglė Bilevičiūtė ir kt., *Darna ar konfliktas: įtampos tarp teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvės šalinimo link* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2023), 6.

[6] Dionizas Litvaitis ir kt., *Disputes over Access. Study on Journalists' Practices and Freedom of Information Policies in the Baltics* (Vilnius: Balticada Investigations Studio, 2023), 16.

teisėtumo ir būtinumo standartus[7].

Daphne Keller mano, kad privatumas ir saviraiškos laisvė iš principo yra vienodai svarbios teisės, proporcingai saugomos pagal Europos Sąjungos (toliau taip pat – ES) teisę. Nepaisant to, BDAR smarkiai pakreipia žaidimo taisykles privatumo teisių naudai ir skatina plačiai paplitusį internetinės saviraiškos šalinimą net tais atvejais, kai jokios privatumo ar duomenų apsaugos teisės iš tikrųjų nepažeidžiamos. Šių problemų ištaisymas BDAR tekste tokiu vėlyvu metu tikriausiai neįmanomas. Saviraiškos laisvės apsauga teks valstybių narių įstatymų leidėjams ir privatumo reguliavimo institucijoms, aiškinančioms ir įgyvendinsiančioms įstatymus. Didžiausia viltis dėl labiau subalansuotos apsaugos yra jų rankose[8].

Nani Jansen Reventlow nagrinėja BDAR galimybes suderinti saviraiškos ir duomenų apsaugos teises. Ji pabrėžia, kad šiuo reglamentu siekiama suderinti duomenų privatumo apsaugą visoje Europos Sąjungoje, tačiau teisės į saviraiškos laisvę apsaugos aplinka yra labiau susiskaldžiusi. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau taip pat – EŽTT) šią teisę aiškina gana plačiai, tačiau pačios valstybės narės savo nacionalinėje teisėje išlaiko teisės nuspręsti, kaip saviraiškos laisvę suderinti su BDAR įsipareigojimais, lankstumą. Autorės manymu, toliau plėtojantis BDAR įgyvendinimo praktikai, reikia atidžiai stebėti, ar dabartinė situacija suteikia pakankamai galimybių subalansuoti šias dvi pagrindines teises ne tik popieriuje, bet ir praktiškai[9].

Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė analizuoja, kaip derinamos ir interpretuojamos teisė į duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau taip pat – ESTT) ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje ir kaip Lietuvos teismai siekia šių pagrindinių teisių pusiausvyros. Autorė teigia, kad saviraiškos ir informacijos laisvė ir teisė į asmens duomenų apsaugą yra konkuruojantys interesai, o saviraiškos ir informacijos laisvė tam tikra prasme gali būti ginama plačiau nei teisė į asmens duomenų apsaugą. Teisė į asmens duomenų apsaugą ir teisė į privatų gyvenimą daugiausia skiriasi saugomo objekto formatavimu ir su tuo susijusiomis teisinėmis priemonėmis, užtikrinančiomis teisės įgyvendinimą[10]. Vis dėlto mokslinių tyrimų apžvalgos rezultatai rodo, kad nepakankamai dėmesio kol kas skiriama būtent žiniasklaidos atstovų teisės gauti informaciją įgyvendinimui ir gynimui nacionaliniu lygmeniu.

---

[7] Toby Mendel, „The Right of the Public to Know and Freedom of Entertainment: Information Seen from the Consumer's Angle", iš *Paper for the Conference on Freedom of Expression and the Right to Privacy 23 September 1999* (Strasbourg, 1999).

[8] Daphne Keller, „Free expression gaps in the General Data Protection Regulation", *Internet Policy Review* (30 Nov 2015), https://policyreview.info/articles/news/free-expression-gaps-general-data-protection-regulation/386.

[9] Nani Jansen Reventlow, „Can the GDPR and Freedom of Expression Coexist?", *American Journal of International Law* 114 (2020), https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/can-the-gdpr-and-freedom-of-expression-coexist/C8C5B4F0BFF87B9CAD78ED4BDDF27BBC.

[10] Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė, „Teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvės suderinamumo problematika", *Jurisprudencija* 27, 2 (2020): 269–297.

Šią spragą stengiamasi užpildyti šiuo tyrimu. Rengiant šį tyrimą daugiausiai taikyti teleologinis, dokumentų analizės ir lyginamasis metodai.

1. ŽURNALISTŲ IR KITŲ VIEŠOSIOS INFORMACIJOS RENGĖJŲ BEI SKLEIDĖJŲ TEISĖ GAUTI INFORMACIJĄ IŠ VALDŽIOS INSTITUCIJŲ KAIP ESMINĖ SAVIRAIŠKOS IR INFORMACIJOS LAISVĖS DALIS BEI JOS DERINIMO SU TEISE Į ASMENS DUOMENŲ APSAUGĄ PAGRINDAI

Pagrindinis dokumentas, kuriame reglamentuojamos Europos Sąjungos gyventojų teisės ir laisvės, yra Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (toliau taip pat – Chartija)[11]. Chartijos 11 straipsnyje nustatyta: „Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo įsitikinimus, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijoms nekliudant ir nepaisant valstybių sienų. Turi būti gerbiama žiniasklaidos laisvė ir pliuralizmas“. BDAR 85 straipsnyje „Duomenų tvarkymas ir saviraiškos ir informacijos laisvė“ nurodyta, kad „[v]alstybės narės teisėje teisė į asmens duomenų apsaugą pagal šį reglamentą turi būti suderinta su teise į saviraiškos ir informacijos laisvę, įskaitant duomenų tvarkymą žurnalistikos tikslais ir akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais“.

Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 4 straipsnyje „Asmens duomenų tvarkymas ir saviraiškos ir informacijos laisvė“ numatyta, kad „[k]ai asmens duomenys tvarkomi žurnalistikos arba akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais, netaikomi Reglamento (ES) 2016/679 8, 12–23, 25, 30, 33–39, 41–50, 88–91 straipsniai“[12].

Pagal Visuomenės informavimo įstatymo[13] 3 straipsnį „[n]audojimasis informacijos laisve gali būti saistomas tokių reikalavimų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kuriuos nustato įstatymai ir kurie demokratinėje visuomenėje būtini Lietuvos valstybės saugumui, teritorijos vientisumui, viešajai tvarkai, konstitucinei santvarkai apginti, teisminės valdžios nešališkumui garantuoti, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, konfidencialios informacijos atskleidimui, apsaugoti žmonių sveikatą bei dorovę, taip pat jų privatų gyvenimą, orumą ir kitas teises“. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas byloje *OT v. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija*, kurioje dalyvavo ir fondas „Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras“, be kita ko, konstatavo duomenų kiekio mažinimo principo ir proporcingumo principo svarbą[14].

---

[11] Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, OL C 202, 2016, p. 2, *EUR-Le*x, žiūrėta 2025 m. spalio 6 d., https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2016/oj/lit.

[12] Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, *Valstybės žinios*, 1996-07-03, Nr. 63-1479, žiūrėta 2025 m. spalio 10 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.5368B592234C; Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo Nr. I-1374 pakeitimo įstatymas, TAR, 2018-07-11, Nr. 11733.

[13] Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2025-07-01), *Valstybės žinios*, 1996-07-26, Nr. 71-1706.

[14] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas byloje *OT v. Vyriausioji tarnybi-*

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad labai svarbu atskirti *teisinį informacijos laisvės ribojimą nuo cenzūros*. Asmens teisės ar laisvės ribojimo pagrįstumas demokratinėje visuomenėje turi būti vertinamas remiantis sveiko proto ir akivaizdžios būtinybės kriterijais, atitikti teisingumo sampratą ir nuostatas bei Konstitucijoje nustatytas atitinkamos teisės ar laisvės ribojimo galimybes ir sąlygas[15].

Nacionalinėje ir tarptautinėje teismų praktikoje ne kartą pabrėžta, kad saviraiškos laisvė – tai ne privilegija, o viena iš demokratijos atramų, kurios apribojimas gali būti pateisinamas tik išimtiniais, įstatyme nustatytais atvejais, be to, ribojimas turi būti proporcingas siekiamam tikslui ir būtinas demokratinėje visuomenėje. Kitaip tariant, saviraiškos laisvės ribojimas turi būti numatytas įstatyme, būtinas demokratinėje visuomenėje ir proporcingas siekiamam teisėtam tikslui.

Šie kriterijai ypač svarbūs žiniasklaidos veiklos kontekste, nes būtent žiniasklaida atlieka konstituciškai saugomą demokratijos sergėtojos (angl. *public watchdog*) funkciją – informuoti visuomenę ir kontroliuoti valdžią. Svarbu pažymėti, kad pagal EŽTT aiškinimą demokratijos sergėtojos sąvoka šiandien taikoma ne tik tradicinei žiniasklaidai ir žurnalistams, bet ir organizacijoms, akademikams, tinklaraštininkams ir kitiems socialinės žiniasklaidos naudotojams, taip pat asmenims ar subjektams, užsiimantiems informacijos rinkimu ir skleidimu viešojo intereso labui. Todėl bet koks valdžios institucijų atsisakymas suteikti informaciją turi būti vertinamas ne tik formaliai pagal teisės aktų nuostatas, bet ir pagal tai, ar toks ribojimas atitinka demokratinės visuomenės poreikius ir neprieštarauja viešajam interesui.

Duomenų rinkimas ir gavimas yra labai svarbus parengiamasis žurnalistikos žingsnis, neatsiejamas ir saugotinas žiniasklaidos laisvės elementas[16]. Reikia aiškiai atriboti reikalavimus, taikomus žurnalisto vykdomam duomenų rinkimui, kurio tikslas yra parengti publikaciją ar kitos formos kūrinį (pvz., reportažą, socialinio tinklo įrašą ir pan.), ir reikalavimus, taikomus publikacijos ar kitos formos kūrinio paskelbimui (t. y. plačiam tokių duomenų paviešinimui). BDAR 153 konstatuojamojoje dalyje nurodoma: „Asmens duomenų tvarkymui vien žurnalistiniais tikslais arba akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais prireikus turėtų būti taikomos nuo tam tikrų šio reglamento nuostatų nukrypti leidžiančios nuostatos arba išimtys, kad teisė į asmens duomenų apsaugą būtų suderinta su teise į saviraiškos ir informacijos laisvę, kuri yra įtvirtinta Chartijos 11 straipsnyje. <...>

---

nės etikos komisija, C-184/20, *InfoCuria*, žiūrėta 2025 m. spalio 8 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=263721&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1782367.

[15] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *Oficialioji konstitucinė doktrina. Svarbiausios nuostatos*. 1993–2020 (Vilnius, 2020).

[16] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. lapkričio 8 d. sprendimo byloje *Magyar Helsinki Bizottság prieš Vengriją*, pareiškimo Nr. 18030/11, 165 punktas, HUDOC, žiūrėta 2025 m. spalio 8 d., https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-167828; taip pat žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. vasario 3 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-51-822/2022, LVAT, https://www.lvat.lt/.

Todėl valstybės narės turėtų priimti teisėkūros priemones, kuriomis būtų nustatytos išimtys ir nukrypti leidžiančios nuostatos, reikalingos toms pagrindinėms teisėms suderinti.“ O BDAR 85 straipsnyje aiškiai numatytos procedūros ir sąlygos valstybėms narėms, jeigu yra poreikis, nustatyti išimtis ir netaikyti tam tikrų BDAR nuostatų.

Vis dėlto dar gerokai iki įsigaliojant BDAR plačios teisės žiniasklaidos atstovams gauti informaciją iš valdžios institucijų buvo numatytos Visuomenės informavimo įstatyme. Verta paminėti, kad remiantis Visuomenės informavimo įstatymo 6 straipsnio 3 dalimi valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos privalo Teisės gauti informaciją ir duomenų pakartotinio naudojimo įstatyme ir kituose įstatymuose nustatyta tvarka teikti viešąją informaciją, taip pat turimą privačią informaciją, išskyrus įstatymuose nustatytus atvejus, kai privati informacija neteikiama. Be to, to paties straipsnio 4 dalyje žiniasklaidos atstovams numatyta išskirtinė teisė gauti jų prašomą informaciją iš valdžios institucijų per 1 darbo dieną, o informaciją, kurią rengiant reikia kaupti papildomus duomenis, – ne vėliau kaip per savaitę.

Pateiktų teisės nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, jog tiek nacionaliniuose, tiek Europos Sąjungos teisės aktuose žiniasklaidos atstovai išskiriami kaip ypatingą statusą turintys subjektai. Yra studijų, kuriose žiniasklaidos atstovų teisė gauti informaciją trumpesniais terminais negu kitiems asmenims, kuriems informacija turi būti teikiama per 20 darbo dienų, kaip nustatyta Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje, yra vadinama privilegija[17]. Ypatingas žiniasklaidos statusas kyla iš jos išskirtinės misijos demokratinėje visuomenėje, kaip jau minėta, visuomenės informavimo apie viešajam interesui reikšmingus klausimus, valdžios institucijų veiklos stebėsenos ir kritinio vertinimo funkcijos, kuri dažnai apibūdinama kaip demokratijos sergėtojo pareiga. Šios funkcijos nebūtų įmanoma atlikti neturint galimybės gauti informacijos iš valdžios institucijų, nes, kaip pažymėta EŽTT sprendime byloje *Magyar Helsinki Bizottság prieš Vengriją*, gerai žinoma, kad informacijos rinkimas yra esminis parengiamasis žingsnis žurnalistikoje ir neatsiejama, saugoma spaudos laisvės dalis[18]. Be to, negaudama prieigos prie informacijos žiniasklaidos priemonė praranda savo skaitytojų, žiūrovų pasitikėjimą[19].

Siekdama palengvinti žiniasklaidos atstovams galimybę gauti informaciją, kurioje yra asmens duomenų, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba parengė rekomendacijas[20] žurnalistams ir viešosios informacijos rengėjams (skleidėjams), kuriomis siekiama padėti užtikrinti sąžiningą ir teisėtą žiniasklaidos darbą, kai reikalinga atskleisti tam tikrus asmens duomenis. Šiose rekomendacijose pateiktas išaiškinimas, kaip valdžios institucijoms atsakyti į žiniasklaidos atstovų prašymus, kai juose prašoma informacijos su asmens duo-

[17] Litvaitis ir kt., *supra note*, 6: 39.

[18] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. lapkričio 8 d. sprendimas, *op. cit.*

[19] Litvaitis ir kt., *supra note*, 6: 98.

[20] „Informacijos teikimo gairės žiniasklaidos ir viešojo sektoriaus atstovams“, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba, žiūrėta 2025 m. spalio 2 d., https://www.zeit.lt/data/public/uploads/2023/02/gaires-1.pdf.

menimis, ir kaip tinkamai nustatyti viešojo intereso ir teisės į asmens duomenų apsaugą pusiausvyrą. Vis dėlto, nepaisant visko, BDAR, kurio preambulėje išskirtinai pabrėžiama saviraiškos ir informacijos laisvės svarba, praktikoje vis dar neretai tampa informacijos ribojimo priemone. Tai pabrėžta ir Europos Komisijos paskelbtoje 2025 metų teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje[21], kurioje įvertintas teisinės valstybės principo taikymas ES valstybėse narėse. Joje pažymima, kad Lietuvoje žurnalistams pagerėjo galimybės susipažinti su dokumentais, tačiau kartu pabrėžiama, jog žemesnio (regioninio) lygio valdžios institucijos labiau vengia leisti susipažinti su informacija, nei tokią galimybę sudaro. Taigi ataskaitoje pateikiami duomenys leidžia daryti išvadą, kad situacija dėl informacijos žiniasklaidos atstovams teikimo gerėja, tačiau jiems visgi nėra užtikrinama visavertė prieiga prie informacijos, kurioje yra asmens duomenų.

2. ŽURNALISTŲ IR KITŲ VIEŠOSIOS INFORMACIJOS RENGĖJŲ IR SKLEIDĖJŲ TEISĖS GAUTI INFORMACIJĄ IŠ VALDŽIOS INSTITUCIJŲ ĮGYVENDINIMAS BEI GYNIMAS

Žurnalistai ir kiti viešosios informacijos rengėjai (skleidėjai) turi išskirtinę teisę gauti jų prašomą informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų per 1 darbo dieną (Visuomenės informavimo įstatymo 6 straipsnis). Institucijos, atsisakiusios teikti informaciją, jau kitą darbo dieną privalo raštu informuoti apie tokio atsisakymo priežastis. Kiekvienas žurnalistas ar kitas viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) turi teisę ginti žiniasklaidos laisvę.

Kiekvienu atveju, kai valdžios institucija priima sprendimą atsisakyti teikti informaciją žiniasklaidos atstovams, be atsisakymo teikti motyvų, ji taip pat privalo nurodyti, kad toks sprendimas gali būti skundžiamas, ir nurodyti apskundimo tvarką. Vis dėlto, net jeigu sprendimo apskundimo tvarka nebūtų nurodyta, Visuomenės informavimo įstatymo 11 straipsnyje kiekvienam asmeniui numatyta teisė apskųsti teismui valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų, pareigūnų sprendimus ir veiksmus, jeigu šie pažeidžia ar neteisėtai apriboja asmens teisę gauti, rinkti ar skleisti informaciją. O Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją ir duomenų pakartotinio naudojimo įstatymo[22] 18 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, jog pareiškėjas turi teisę apskųsti institucijos veiksmus, neveikimą ar administracinį sprendimą, taip pat institucijos vilkinimą atlikti jos kompetencijai šiuo įstatymu priskirtus veiksmus Viešojo administravimo įstatyme nustatyta tvarka.

Šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose numatytos bent kelios skirtingos galimybės, kuriomis gali pasinaudoti žiniasklaidos atstovai, siekdami apginti teisę gauti informaciją iš valdžios institucijų: pirma, skundu kreiptis į Seimo kontrolierių įstaigą; antra, pateikti

[21] „2025 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita“, Europos Komisija, žiūrėta 2025 m. spalio 10 d., https://commission.europa.eu/publications/2025-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en.

[22] Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją ir duomenų pakartotinio naudojimo įstatymas (suvestinė redakcija 2026-01-01–2026-12-31), *Valstybės žinios*, 2000-02-02, Nr. 10-236.

skundą Lietuvos administracinių ginčų komisijai; trečia, negavę prašomos informacijos iš valdžios institucijos, tokį atsisakymą teikti informaciją apskųsti Regionų administraciniam teismui. Toliau trumpai nagrinėjami skirtingi teisės gauti informaciją gynimo būdai, aptariami jų privalumai ir trūkumai iš ginčo nagrinėjimo terminų ir sprendimų privalomumo perspektyvos.

Kreipimasis į Lietuvos Seimo kontrolierių įstaigą. Konstitucijos[23] 73 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad piliečių skundus dėl valstybės ir savivaldybių pareigūnų (išskyrus teisėjus) piktnaudžiavimo ar biurokratizmo tiria Seimo kontrolieriai. Remiantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo[24] 5 straipsniu, Seimo kontrolierius yra valstybės pareigūnas, ginantis žmogaus teises ir laisves, tiriantis pareiškėjų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo ir siekiantis gerinti viešąjį administravimą. Pagal įstatymo nuostatas skundas turi būti išnagrinėtas ir atsakymas pareiškėjui pateiktas per trijų mėnesių laikotarpį nuo jo gavimo dienos; šis terminas gali būti pratęstas, tačiau nenumatyta galimybė skundus nagrinėti skubos tvarka ar sutrumpintais terminais.

Kalbant apie Seimo kontrolieriaus sprendimų teisinę galią, įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad institucija, įstaiga ar pareigūnas, kuriems adresuojamas kontrolieriaus siūlymas (rekomendacija), privalo jį išnagrinėti ir informuoti kontrolierių apie priimtus sprendimus. Tokia informacija turi būti pateikiama nedelsiant, tačiau ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo gavimo dienos. Pažymėtina, kad įstatyme nenumatyta galimybės skųsti Seimo kontrolieriaus priimtų siūlymų ar rekomendacijų teismine tvarka, tai riboja jų privalomąjį pobūdį.

Atlikus Seimo kontrolierių veiklos reglamentavimo analizę, galima daryti kelias išvadas. Pirma, Seimo kontrolieriai tiria piktnaudžiavimo ir biurokratizmo atvejus, tačiau neturi kompetencijos spręsti, ar institucija privalėjo suteikti žiniasklaidos atstovui prašomą informaciją arba įpareigoti ją pateikti. Antra, Seimo kontrolierių siūlymai (rekomendacijos) nėra privalomo pobūdžio ir, nors institucijos ir pareigūnai, kuriems jie adresuojami, privalo juos nagrinėti ir informuoti Seimo kontrolierių apie priimtus sprendimus, tačiau tai gali užtrukti iki 30 dienų. Trečia, trijų mėnesių skundo nagrinėjimo terminas, turint galimybę jį pratęsti, yra pernelyg ilgas ir negarantuotų galimybės žiniasklaidos atstovams informaciją gauti operatyviai. Operatyvus informacijos gavimas yra būtina sąlyga siekiant užtikrinti visuomenės teisę laiku gauti tikslią ir patikimą informaciją, o tai yra esminis elementas įgyvendinant žiniasklaidos, kaip demokratijos sergėtojos, funkciją demokratinėje visuomenėje.

Kreipimasis į Lietuvos administracinių ginčų komisiją. Negavę prašomos informacijos iš valdžios institucijos, žiniasklaidos atstovai savo teisę į informaciją gali ginti ikiteismine tvarka, remdamiesi Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo[25] nuostatomis. Šiame įstatyme reglamentuojama ikiteisminio skundų dėl viešojo

[23] Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0.

[24] Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas, *Valstybės žinios*, 1998-12-16, Nr. 110-3024.

[25] Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymas, *Valstybės žinios*,

administravimo subjektų priimtų individualių administracinių aktų ar veiksmų (neveikimo) viešojo administravimo srityje nagrinėjimo tvarka, Lietuvos administracinių ginčų komisijos ir jos teritorinių padalinių sudarymo tvarka ir kompetencija. Į šią komisiją gali kreiptis asmenys ar viešojo administravimo subjektai, manantys, kad jų teisės buvo pažeistos. Pagal įstatymo 12 straipsnį skundas turi būti išnagrinėtas per 20 darbo dienų nuo jo priėmimo dienos, tačiau šis terminas gali būti pratęstas dar 10 darbo dienų. Taigi maksimalus nagrinėjimo terminas yra 30 darbo dienų. Skirtingai nei Seimo kontrolierių siūlymai (rekomendacijos), Lietuvos administracinių ginčų komisijos ir jos teritorinių padalinių priimti sprendimai yra privalomo pobūdžio ir gali būti skundžiami Regionų administraciniam teismui.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo 15 straipsnyje numatyta galimybė ginčą spręsti neteisminės mediacijos būdu, tačiau net ir neteisminės mediacijos taikymas negarantuoja, kad ginčas dėl informacijos neteikimo žiniasklaidos atstovui bus išnagrinėtas greičiau nei per 30 darbo dienų terminą.

Ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo mechanizmas suteikia žiniasklaidos atstovams teisinę gynybos priemonę, tačiau praktikoje jis neužtikrina efektyvaus teisės į informaciją įgyvendinimo. Žurnalistinio darbo specifika reikalauja greito reagavimo ir informacijos gavimo laiku, o šiuo metu įstatyme nustatyti terminai šių poreikių nepatenkina. Be to, nors sprendimų privalomumas yra teigiamas teisinis aspektas, galimybės nagrinėti ginčus dėl informacijos neteikimo žiniasklaidos atstovams skubos tvarka nebuvimas neužtikrina efektyvios ir savalaikės žiniasklaidos atstovų teisės į informaciją apsaugos. Atsižvelgiant į šio mechanizmo trukmę ir procedūrinius ypatumus, kyla klausimas, ar toks žiniasklaidos atstovų teisių gynimo būdas visiškai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos[26] 13 straipsnio tikslą – užtikrinti veiksmingą teisių gynimo priemonę. EŽTT jurisprudencijoje pabrėžiama, kad tokia priemonė turi būti ne tik prieinama teisiškai, bet ir praktiškai veiksminga, suteikianti galimybę pašalinti ar kompensuoti pažeidimą per protingą laikotarpį[27].

Kreipimasis į Regionų administracinį teismą. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatyme[28] (toliau – ABTĮ) nustatyta administracinių bylų dėl ginčų, kylančių iš administracinių teisinių santykių, nagrinėjimo tvarka. Be to, šiame įstatyme kiekvienam suinteresuotam subjektui numatyta teisė įstatymuose nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymais saugomas interesas. Kaip nurodyta ABTĮ 17 straipsnio 1 dalyje, administraciniai teismai sprendžia bylas dėl valstybės ar

1999-02-03, Nr. 13-310.

[26] Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 15, TAR, 2022-02-10, Nr. 2432.

[27] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 20 d. sprendimo byloje *Kudła prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 30210/9, 157 punktas, HUDOC, žiūrėta 2025 m. spalio 18 d., https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58920.

[28] Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, *Valstybės žinios*, 1999-02-03, Nr. 13-308.

savivaldybių institucijų, taip pat viešųjų įstaigų, valstybės ar savivaldybių valdomų įmonių ir asociacijų, turinčių viešojo administravimo įgaliojimus, veiksmų ar neveikimo viešojo administravimo srityje, todėl žiniasklaidos atstovai, negavę prašomos informacijos, turi teisę tiesiogiai kreiptis į šį teismą. Pagal ABTĮ 20 straipsnio 1 dalį Regionų administracinis teismas yra pirmosios instancijos teismas, nagrinėjantis skundus dėl valstybės ar savivaldybių institucijų bei pareigūnų veiksmų ar neveikimo viešojo administravimo srityje. Remiantis šiomis normomis, žiniasklaidos atstovas, negavęs prašomos informacijos ar manydamas, kad informacija nepagrįstai ribojama, turi teisę tiesiogiai kreiptis į Regionų administracinį teismą kaip į pirmosios instancijos teismą. Pažymėtina, kad skundai administraciniuose teismuose priimami ir nagrinėjami tik po to, kai sumokamas įstatyme nurodytas žyminis mokestis, išskyrus ABTĮ nustatytus atvejus.

Svarbu pažymėti, kad, vadovaudamasis ABTĮ 70 straipsnio nuostatomis, teismas arba teisėjas proceso dalyvių motyvuotu prašymu arba savo iniciatyva gali imtis priemonių reikalavimui užtikrinti – pavyzdžiui, įpareigoti instituciją pateikti prašomą informaciją.

Pagal ABTĮ 99 straipsnio 1 dalį, įsiteisėjus teismo sprendimui, kuriuo skundas patenkinamas, jo patvirtinta kopija (nuorašas) nusiunčiama vykdyti viešojo administravimo subjektui ar kitam asmeniui, kurio teisės aktai arba veiksmai (neveikimas) ar vilkinimas atlikti veiksmus buvo apskųsti, arba viešojo administravimo subjektui, kuris byloje atstovavo valstybei, ir pareiškėjui. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad jeigu per penkiolika kalendorinių dienų ar per teismo nustatytą terminą viešojo administravimo subjektas ar kitas asmuo sprendimo neįvykdo, sprendimą priėmęs administracinis teismas pareiškėjo prašymu išduoda jam vykdomąjį raštą, o kartu nurodo jį vykdyti antstoliui pagal atsakovo buveinės vietą Civilinio proceso kodekse nustatyta tvarka. Regionų administracinio teismo priimti sprendimai gali būti skundžiami aukštesnės instancijos teismui.

Visgi teismo sprendimai turi privalomą pobūdį ir gali būti vykdomi priverstinai, tuo jie skiriasi nuo Seimo kontrolierių rekomendacinio pobūdžio išvadų. Tačiau ginčų nagrinėjimo teismuose terminai gali būti gan ilgi, o tai reiškia, kad iki sprendimo priėmimo žiniasklaidos atstovų prašyta informacija gali prarasti aktualumą. Taigi teismo sprendimo privalomumas užtikrina teisinį veiksmingumą *ex post*, t. y. po pažeidimo konstatavimo, bet žiniasklaidos veiklos specifika reikalauja greitų sprendimų „čia ir dabar“. Todėl, nors Regionų administracinis teismas garantuoja teisės į informaciją gynimą, šis mechanizmas nėra pakankamai operatyvus, kad būtų galima kalbėti apie veiksmingą teisės į informaciją apsaugą praktikoje.

Atsižvelgiant į šiuo metu egzistuojančią žiniasklaidos atstovų teisių gynimo dėl informacijos neteikimo būdų sistemą, galima teigti, kad nors teisinis reguliavimas formaliai suteikia žiniasklaidos atstovams kelias teisių gynimo priemones, praktikoje šie mechanizmai nėra pakankamai efektyvūs. Skundų nagrinėjimas teismuose ar administracinių ginčų komisijoje paprastai yra ilgas ir formalizuotas procesas, o Seimo kontrolieriaus kompetencija labiau orientuota į viešojo administravimo veiklos pažeidimus, bet ne į ginčus dėl teisės

viešojo administravimo srityje. Dėl to žiniasklaidos atstovai yra paliekami be realios, greitos ir specializuotos pagalbos situacijose, kai informacija jiems nepagrįstai neteikiama. Svarbu paminėti, kad pirma minėtų žiniasklaidos atstovų teisių gynybos būdų panaudojimo nepakankamą efektyvumą, be kita ko, pažymėjo ir Europos pilietinių laisvių sąjunga „Liberties" savo penktojoje šešėlinėje 2024 metų teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje[29]. Tad natūralu, kad, žiniasklaidos atstovų teisių gynimo sistemai nesant efektyviai, yra poreikis svarstyti galimus jos tobulinimo būdus.

Vienas iš potencialių sprendimų, padėsiančių užtikrinti galimybę suteikti efektyvią prieigą prie informacijos žiniasklaidos atstovams, yra jau dabar žiniasklaidos ir žmogaus teisių apsaugos visuomenės informavimo srityje veikiančios institucijos ar valstybės pareigūno kompetencijų praplėtimas. Tokiu pareigūnu galėtų būti žurnalistų etikos inspektorius. Pagal Visuomenės informavimo įstatymo 49 straipsnį žurnalistų etikos inspektorius yra valstybės pareigūnas, kuris prižiūri, kaip įgyvendinamos šio įstatymo nuostatos. Be to, remiantis šio įstatymo 50 straipsniu, jis nagrinėja skundus dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistų asmeninių neturtinių teisių: garbės ir orumo, teisės į asmens duomenų apsaugą užtikrinimo ir teisės į privataus gyvenimo apsaugą.

Atsižvelgiant į tai, būtų tikslinga svarstyti žurnalistų etikos inspektoriaus kompetencijos išplėtimą, suteikiant jam įgaliojimus nagrinėti žiniasklaidos atstovų skundus dėl informacijos neteikimo. Tokia funkcija būtų logiškas esamos sistemos papildymas, nes žurnalistų etikos inspektorius jau turi kompetenciją spręsti klausimus, kuriuose susikerta teisė į asmens duomenų apsaugą ir teisė į informacijos laisvę. Paradoksą, kad žurnalistų etikos inspektorius yra atsakingas už asmens duomenų tvarkymą žurnalistikos tikslais, bet neturi teisės nagrinėti žiniasklaidos atstovų skundų dėl informacijos neteikimo, o tik skundus prieš juos, savo studijoje[30] pabrėžia ir bendraautorių kolektyvas. Europos pilietinių laisvių sąjunga „Liberties" 2024 metų teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje suformulavo ne tik siūlymą Lietuvos Respublikos Vyriausybei gerinti teisinę aplinką ir institucinius gebėjimus, susijusius su tinkamu žurnalistų ir kitų viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų prieigos prie viešojo intereso informacijos užtikrinimu, bet ir siūlymą įkurti instituciją, kuriai būtų suteikti įgaliojimai nagrinėti žiniasklaidos atstovų skundus dėl galimybės gauti informaciją iš valdžios institucijų, taip pat nurodė, kad tokia institucija galėtų būtų Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba[31].

Taigi tokių įgaliojimų suteikimas žurnalistų etikos inspektoriui, numatant sutrumpintus tokio pobūdžio skundų nagrinėjimo terminus, ne tik sustiprintų žiniasklaidos galimybes efektyviai ginti savo teises, bet ir užtikrintų subalansuotą, specializuotą ir greitą teisinės gynybos mechanizmą. Tai taip pat prisidėtų prie didesnio valdžios institucijų skaidrumo ir

[29] The Civil Liberties Union for Europe, *Liberties Rule of Law Report 2024. Lithuania*, žiūrėta 2025 m. spalio 10 d., https://dq4n3btxmr8c9.cloudfront.net/files/b0yq9_/LITHUANIA_Liberties_RuleOfLaw_Report_2024.pdf.

[30] Litvaitis ir kt., *supra note*, 6: 41.

[31] The Civil Liberties Union for Europe, *op. cit.*

atitiktų tiek Europos Komisijos teisinės valstybės principo įgyvendinimo ataskaitose formuluojamus rekomendacinius principus, tiek Bendrojo duomenų apsaugos reglamento reikalavimą derinti duomenų apsaugą su saviraiškos ir informacijos laisve.

IŠVADOS

Žurnalistų ir kitų viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų teisė gauti informaciją iš valdžios institucijų yra esminė saviraiškos ir informacijos laisvės dalis. Duomenų rinkimas ir gavimas yra labai svarbus parengiamasis žurnalistikos žingsnis, neatsiejamas ir saugotinas žiniasklaidos laisvės elementas. Šios teisės įgyvendinimas turi būti užtikrintas net ir tais atvejais, kai prašomoje gauti informacijoje esama asmens duomenų. Tokiu atveju asmens teisė į asmens duomenų apsaugą turi būti suderinta su konstitucine saviraiškos ir informacijos laisve.

Nei Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, nei kiti teisės aktai *per se* nedraudžia valdžios institucijoms teikti informaciją, kurioje yra asmens duomenų, žurnalistams ir kitiems viešosios informacijos rengėjams, skleidėjams.

Esamos teisės gauti informaciją iš valdžios institucijų įgyvendinimo ir gynimo priemonės yra nepakankamos, jas būtina stiprinti. Vienas iš siūlytinų sprendimo būdų – užtikrinti subalansuotą, specializuotą ir greitą teisinės gynybos mechanizmą, suteikiant žurnalistų etikos inspektoriui papildomus įgaliojimus nagrinėti žiniasklaidos atstovų skundus dėl informacijos neteikimo.

RECONCILIATION OF THE CONSTITUTIONAL FREEDOM OF EXPRESSION AND INFORMATION WITH THE RIGHT TO PROTECTION OF PERSONAL DATA IN THE CONTEXT OF THE RIGHT TO RECEIVE INFORMATION OF JOURNALISTS AND OTHER REPRESENTATIVES OF PUBLIC INFORMATION PRODUCERS

EGLĖ BILEVIČIŪTĖ, ALIONA GAIDAROVIČ, SALVIJA MULEVIČIENĖ

SUMMARY. *The publication analyses how to reconcile the constitutional freedom of expression and information with the right to data protection when journalists and other public information providers request data from public authorities. The central issue discussed is that, in practice, public authorities, relying on the General Data Protection Regulation, often refuse to disclose information containing personal data. This may lead to disproportionately restricting the right to receive information and may weaken the media's role as a watchdog in a democratic society. The publication explores the regulatory framework governing freedom of expression and information in European Union and Lithuanian law, reviews relevant case law, and analyses the available mechanisms for protecting these rights such as appeals to the Seimas Ombudsman, the Lithuanian Administrative Disputes Commission, and the Regional Administrative Court while assessing their timelines and practical effectiveness. The main conclusion is that existing remedies do not always provide timely or effective protection of journalists' right to access information. Therefore, the publication proposes considering the strengthening of this right by granting the Inspector of Journalist Ethics the authority to examine complaints concerning refusal to provide information, thereby contributing to a more balanced alignment between data protection and freedom of expression.*

KEYWORDS: freedom of expression, journalists' access to information, restrictions on the provision of personal data to the media, mechanisms for protecting the rights of producers (distributors) of public information, General Data Protection Regulation, expansion of the competence of the journalistic ethics inspector.

CONSTITUTIONES ET LIBERTATES: ŽMOGAUS TEISĖS XXI AMŽIUJE

Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys

CONSTITUTIONES ET LIBERTATES: HUMAN RIGHTS IN THE TWENTY-FIRST CENTURY

Peer-Reviewed Academic Articles Collection

MRU

Vilnius, 2026

Redakcinė kolegija / Editorial board:

Prof. dr. **EGLĖ BILEVIČIŪTĖ** (atsakingoji redaktorė / Editor-in-Chief)
Doc. dr. **JOLITA MILIUVIENĖ** (atsakingoji redaktorė / Editor-in-Chief)
Dr. **KRISTINA KENSTAVIČIENĖ** (vykdančioji redaktorė / Executive editor)

Straipsnių recenzentai / Peer reviewers:

Prof. dr. **Eglė Bilevičiūtė,** doc. dr. **Tomas Girdenis,** prof. dr. **Egidijus Jarašiūnas,**
doc. dr. **Agnė Juškevičiūtė – Vilienė,** dr. **Kristina Kenstavičienė,**
doc. dr. **Jan Kudrna,** prof. dr. **Snieguolė Matulienė,** doc. dr. **Jolita Miliuvienė,**
dr. **Salomėja Fernandez- Montojo,** prof. dr. **Sanita Osipova,** prof. dr. **Rūta Petkuvienė,**
prof. dr. **Jānis Pleps,** praktikos prof. dr. **Rasa Ragulskytė – Markovienė,**
doc. dr. **Ernestas Spruogis, Sergej Stoma,** doc. dr. **Loreta Šaltinytė,**
prof. dr. **Algimantas Urmonas,** doc. dr. **Juozas Valčiukas,**
dr. **Mindaugas Verbickas,** dr. **Dalia Višinskienė,** dr. **Leda Žilinskienė.**

Aprobuota/Approved by:

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos tarybos 2026 m. gegužės 20 d. nutarimu,
Nr. 1T- 18.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*
Visos leidinio ir leidybos teisės saugomos. Šio leidinio arba kurios nors jo dalies negalima taisyti, dauginti ar kitaip platinti autoriui ir leidėjui nesutikus.

ISBN 978-609-488-136-7 (spausdintas)
ISBN 978-609-488-135-0 (internete) DOI: 10.13165/9786094881350

© Autoriai, 2026
© Mykolo Romerio universitetas, 2026

TURINYS

Lyra Jakulevičienė, Jolita Miliuvienė
Įvadas: žmogaus teisės XXI amžiuje 11

I. KONSTITUCIJA KINTANČIOJE TIKROVĖJE: AIŠKINIMAS IR TRANSFORMACIJA

Egidijus Jarašiūnas
Vis sugrįžtantis Konstitucijos aiškinimo specifiškumo klausimas 30

Egidijus Kūris
Apie pažodinį ir ne vien pažodinį Konstitucijos aiškinimą 66

Marek Zubik
Ką chaoso teorija gali pasiūlyti Konstitucijos kūrėjams? (anglų kalba) **99**

Mirosław Granat
Demokratinis teisinės valstybės principas ir teisinės valstybės krizė (Lenkijos atvejis) (anglų kalba) **108**

Irmantas Jarukaitis
Pusiausvyros tarp vienovės ir įvairovės paieškos Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje: Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnis ir 4 straipsnio 2 dalis (anglų kalba) **119**

Ernestas Spruogis
Keletas minčių apie tarptautinį konstitucionalizmą: ar tikrai tik nacionalinio konstitucionalizmo šešėlis? 142

Jolita Miliuvienė
Gynybinis konstitucionalizmas: strateginis konstitucinio dialogo naudojimas demokratijos atsparumui stiprinti 159

Alexandru Tănase
Nacionalinė konstitucinė tapatybė Europos Sąjungoje: tarp globalizacijos ir konstitucinio pliuralizmo (anglų kalba) **185**

Sanita Osipova
Laisvė mokslinėje doktrinoje ir teisinėse diskusijose Latvijos Respublikoje (anglų kalba) **203**

Mindaugas Verbickas
Žmogaus teisės ir demokratija: prigimtinės teisės teorijos perspektyva 218

Madis Ernits
Hibridinis konstitucinis teismas: naujasis standartas ar konstrukcijos trūkumas? (anglų kalba) **246**

Andrzej Jackiewicz
Nuo pergamento iki pikselių: kintantis Konstitucijos vaidmuo prisitaikant prie technologinės pažangos (anglų kalba) **261**

Jan Kudrna
Demokratijos ir laisvės supratimo tendencijos Čekijos Respublikoje pastaraisiais metais: ar jau laikas "antrajai respublikai"? (anglų kalba) **283**

Edita Žiobienė
Konstitucinio solidarumo principo reikšmė užtikrinant žmogaus teisių apsaugą **296**

Ieva Deviatnikovaitė
M. Römerio „Reprezentacija ir Mandatas": šimtas metų Lietuvos konstitucinės ir administracinės teisės doktrinai **316**

II. KONSTITUCINĖS ŽMOGAUS TEISIŲ GARANTIJOS IR JŲ ĮGYVENDINIMAS

Asta Benetytė, Dovydas Sajenko, Juozas Valčiukas
Permąstant teisės į minties laisvę sampratą šiuolaikinėje realybėje **342**

Jānis Pleps
Susirinkimų laisvė: Baltijos šalių konstitucinės teisės vystymosi pamokos (anglų kalba) **373**

Oleksandr Petryshyn
Konstitucinės justicijos bylos pagal Ukrainos ombudsmeno kreipimusis (anglų kalba) **398**

Malkhaz Nakashidze
"Rusiškas įstatymas" apie užsienio įtakos skaidrumą, žmogaus teisės ir Gruzijos iššūkiai siekiant ES integracijos (anglų kalba) **410**

Algirdas Taminskas, Gabrielė Taminskaitė-Kočiūnė
Asmens teisė į vardą: teoriniai ir praktiniai dvigubų pavardžių suteikimo aspektai **431**

Dovilė Pūraitė-Andrikienė
Moterų teisių konstitucinė dimensija: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos indėlis į lyčių lygybės doktriną **451**

Gintaras Švedas
Išimtinis bausmės švelninimas Konstitucinio Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje **469**

Jolanta Zajančkauskienė
Ginamieji su negalia: konvencinės, Europos Sąjungos teisės nuostatos ir mokslinės diskusijos **488**

Anna Rytel-Warzocha
Laikinasis teisės prašyti prieglobsčio ir apsaugos sustabdymas prie Baltarusijos – Lenkijos sienos: valstybės institucijų konstitucinių ribų analizė (anglų kalba) **504**

Algimantas Urmonas
Viešasis interesas kaip konstitucinės pareigos matas administracinėje teisėje **520**

Eglė Bilevičiūtė, Aliona Gaidarovič, Salvija Mulevičienė
Konstitucinės saviraiškos ir informacijos laisvės derinimas su teise į asmens duomenų apsaugą žurnalistų ir kitų viešosios informacijos rengėjų atstovų teisės gauti informaciją kontekste **535**

Rūta Petkuvienė
Informacinis privatumas Lietuvos teismų sistemos veikloje kaip vienas iš konstitucinės teisės į privataus gyvenimo apsaugą aspektų **549**

André Dias Pereira, Rui Cascão
Medicininės atsakomybės sistema ir teisė į sveikatos apsaugą Portugalijoje (anglų kalba) **567**

Rasa Ragulskytė-Markovienė, Rūta Slidžiauskaitė-Maskoliūnė
Teisės į sveiką ir švarią aplinką gynimas klimato kaitos kontekste **580**

Agnė Juškevičiūtė-Vilienė
Konstitucinė teisė klimato kaitos akivaizdoje: konstituciniai teismai, valstybės atsakomybė ir žmogaus teisės **605**

Kristina Kenstavičienė
Naujasis alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinis reguliavimas Lietuvoje ir nekarinė (civilinė) tarnyba Suomijoje **619**

Marta Murska
Individualus konstitucinis skundas Vokietijoje ir Ukrainoje kaip žmogaus teisių apsaugos instrumentas (anglų kalba). **645**

Saulius Katuoka
Povandeniniai kabeliai ir vamzdynai ir jų reglamentavimas pagal tarptautinę teisę **662**

APIE AUTORIUS **678**